

els Horts dels Botets, prop d'Esplugafreda), i sembla que és el mateix barranc).

Tenim una forma deriv. pallaresa: *boteral* 'saltant d'aigua en el riu o en un rierol': a Farrera i Estaon de Cardós (BDC xxxii, 279b) i així continua fins a la Vall d'Àneu (Borén) i la d'Assua: a Rialb *lo Boteral* és la sèquia del poble i el salt d'aigua que forma; i a Surp és comú per a salt d'aigua de regatge (1959); mentre que a la Vall Ferrera i alguns pobles de Cardós s'usa en aquest sentit *botanal* (Tor, Esterri de C.), i a Norís (1958) m'explicaren que *lo Bot* és un «tros de muntanya on salta un *botanal* o saltader»: explicació que ajuda a constatar l'etimologia. Justament aquesta forma troba una resposta llunyana en basc: *botana* «canal, saetín» fou recollit per Azkue en un parell de pàgines del centre de Guipúscoa, i Lhande hi afegeix el cpt. *botina-zilo* id., en el Labort (cpt. amb el bc. *zilo* 'forat'). És veritat que ací quedem en dubte sobre si no es tracta d'una creació basca independent que coincideixi per una casualitat: car també *-na* és un sufix basc genuf productivíssim i com que allí *bota* és verb antic per a 'tirar' i *-na* és sufix diminutiu basc, no sabem si pensar en un derivat basc genuí; em decanto a creure que no ho serà del tot, d'una banda perquè havent-hi coincidència tan perfecta semblaria més convincent creure que hi hagi combinació basco-romànica.

Completarem encara amb alguna altra formació de sufix diferent. A Herbés, en els Ports de Morella, *Lo Botado(r)* és un indret del Barranc del Sargar (l'article i el ser un passatge renomemat en el gran barranc d'aquella vall fan creure que serà també una gorga per on l'aigua es precipiti, i potser amb resclosa). I és curiós que la mateixa formació s'ha desenrotllat en el castellà de l'interior argentí: en el riu Mendoza hi ha diversos *botadores* que reconstrueixen cada any en aquest gran riu andí que baixa de l'Aconcagua, quan ve l'estació dels desglaços (diari «Los Andes», 9-II i 11-x-1941). En fi, a la part aragonesa de Ribagorça tenim *botallo*: així a Viu de Campo *El Botallo* és un indret on ix aigua, a Yali (valor plenament apel·latiu, puix que no s'hi usa el vell article *o*, que avui allí va quedant estereotipat en la toponímia, 1965).

La forma més curiosa és indubtablement *botern*. Aquest mot a totes les valls d'Ostoles i de Llémena és un «saltador», un salt d'aigua, més o menys intermitent, dels riuets d'aquelles serres: *butèrn* anoto, en efecte, a la Barroca, i a Amer m'ensenyen *la Canal del Botern* en els Cingles de Sant Roc (1964). Ara bé, recordo, sense tenir-ne notes guardades, haver vist i sentit a parlar de *boterns* a forces altres pobles de la zona Finestres-Rocacorba i muntanyes del Gironès i Garrotxa en general. Aquest mot curiós, però, s'eclipsa per allí i no torna a repararèixer fins més enllà de l'Ebre, i amb el sentit de 'forat' (cf. el que hem observat per al cas de *botera*). El tenim ja a Tortosa, i ja l'usà l'escriptor folklòric i costumista Vergés i Paulí: «a la cúpula de la Capella --- un forat gros, un *botèrn*, encara envoltat per la fumera de la pólvora: —Miteu per on ha entrat la bomba! Sí, lo paviment

de la Capella està cubert d'enderroc» (*Espurnes de la Llar* v, 157-8, de nou pp. 173); com a «forat» ho defineix el tortosí Mestre i Noè (BDC III, 89).

En el Maestrat és ple de vigor: «nostra galera --- remolcant --- los corsaris la duen a Orpesa, / tement no se'ls negàs per la maror / pos entrava-li l'aigua a grans glopades / pels *boterns* que en l'atac li van causar», Ga. Girona, *Seidia*, p. 141. Ja a Bellestar de la Tinença vaig notar que deien «he trobat un *botern* (de rata)» (1961), i Ga. Girona explica que tant pot ser un forat en una roba o cuiró com un forat d'una ferida, causats pel foc o «cosa puntaguda», i que és usual en el Matarranya, Ebre amunt de Tortosa, el Maestrat i la Plana. En realitat des d'allí arribem fins a l'extrem Sud del País Valencià. Car Escrig, que pròpiament representa el parlar de Llíria, ja registrà primer que ningú *botern* «boquerón, agujero o abertura grande» (1851); i MGadea ens posa en uns versos seus «entrar pertot, / segons diuen, / és fer com fan en l'infern / que tot els ve bé, com siga / un descosit o un *botèrn*» (*T. del Xè* III, 45): és de suposar que l'ús en va arribar i potser arriba fins a l'extrem Sud, puix que inclús va passar al murc. *boterno* (Ga. Girona).

Estic d'acord que això ja no és una reclosa, però el paralelisme amb els altres casos (vist el significat en el Gironès) indueix a creure que també ací començaria per ser el forat d'una bassa o resclosa, i si fem cas de l'AlcM, *botern* i *botern* en el Pla d'Urgell són un lloc (o forat) per on l'aigua esbotza un marge, i per on s'escola l'aigua; fora d'això AlcM en dona força més localitzacions valencianes i lleidatanes (Torreserona) en el sentit de 'forat', d'on l'eiv. «*esbuternà*: destrozar» (PzCabr.). Sobre el peculiar sufix de *botern*, veg. la incerta observació que he deixat consignada a BOTAR.

En realitat en aquest article ens hem pogut limitar a deixar parlar els informants, i a les diverses localitzacions d'aqueixa gran varietat de formes, que per si sols ja proven la tesi sustentada més amunt: el mot, en les seves diverses variants, tot és u, i es tracta fonamentalment d'un dipòsit o resclosa on s'emmagatzema l'aigua, després el forat per on en surt i el corrent impetuós d'aigua que en baixa. Però el punt de partida semàntic és el que em feien constar a Freixenet de Camprodon: un botàs «és un pou on emmagatzemen l'aigua, perquè la hi fan *botir*»: allí es boteix, s'infla la massa d'aigua. Cert que la influència de *botar* i *botre* 'saltar' s'ha ajuntat a la de *botir*; i més, des del moment en què es començà a aplicar a saltants.

Ara bé, tot fa creure que l'important verb *desbotar*, d'ús més general i literari que aquestes nombroses formacions més locals, començà per ser-ne un derivat; *desbotar* al capdavant no és més que rompre una resclosa, resclosa és veritat que pot ser moral més que material, sense que això impedeixi que també s'apliqui senzillament a un simple botàs o *botera* d'aigua. No figura en els diccionaris de l'època decadent, però ja el registrà el més antic del primer segle renaixent,